

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра педагогіки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан гуманітарно-педагогічного факультету
д. філолог. н., професор
В.Д. Шинкарук
« 5 » червня 2019 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО
на засідання кафедри педагогіки
Протокол № 16 від «04» червня 2019 р.
Завідувач кафедри, д. пед. н.
Р.В. Сопівник

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КЕРІВНИК ЗАКЛАДУ ОСВІТИ»**

Галузь знань 01 «Освіта, педагогіка»
Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
Освітні програми «Педагогіка вищої школи», «Інформаційно-комунікаційні
технології в освіті»

Розробники: д.пед.н., професор кафедри педагогіки Ніколаєнко С.М.,
к.пед.н., доцент кафедри педагогіки Виговська С.В.,
к.пед.н., доцент кафедри педагогіки Буцик І.М.

Київ 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни «Керівник закладу освіти»

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній ступінь	Магістр	
Галузь знань	01 «Освіта, педагогіка»	
Спеціальність	011 «Освітні, педагогічні науки»	
Освітні програми	«Педагогіка вищої школи», Інформаційно-комунікаційні технології в освіті»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	3	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	1	-
Семестр	1,2	-
Лекційні заняття	23 год.	14 год.
Практичні, семінарські заняття	22 год.	14 год.
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	75 год.	92 год.
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих годин для денної форми навчання:		
аудиторних	2/1 год.	-
самостійної роботи студента –	4 год.	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни «Керівник закладу освіти» є отримання студентами сучасних теоретичних знань стосовно правових засад створення та діяльності навчальних закладів України всіх рівнів, вивчення особливостей, завдань, змісту та вимог до діяльності керівника закладу освіти (ЗО), умов організації та планування його праці, опанування нормативно-правових та організаційно-педагогічних засад управлінської діяльності, а також формування певних вмінь та навичок щодо застосування на практиці норм чинного законодавства в роботі на керівних посадах у ЗО.

У **результаті** вивчення дисципліни студенти повинні **знати**:

- теоретичні аспекти формування законодавства про надання послуг у сфері освіти;
- правову характеристику різних видів ЗО;
- перелік нормативно-правових актів, які входять до законодавчої бази ЗО;
- види суб'єктів господарювання, що надають послуги у сфері освіти;

- майнову та фінансову основи діяльності суб'єктів господарювання у ЗО;
- нормативно-законодавчі акти, що забезпечують діяльність керівника ЗО, орієнтовні посадові обов'язки керівника ЗО, структуру апарату управління ЗО та роль керівника в його удосконаленні;
- методи аналізу ефективності управління навчально-виховним процесом;
- сучасні технології та стилі управління;
- умови планування роботи ЗО на навчальний рік;
- моделі та умови прийняття управлінських рішень;
- етичні норми та критерії оцінювання управлінської діяльності керівника ЗО;

уміти:

- оперувати положеннями законів України, підзаконних нормативних актів, що приймаються у встановленому порядку органами державної влади та місцевого самоврядування;
- аналізувати зміст нормативно-правових актів, визначати їх недоліки та надавати пропозиції щодо їх вдосконалення
- раціонально планувати та організовувати навчально-виховний процес;
- використовувати технології продуктивного управління;
- приймати оптимальні педагогічні рішення та впроваджувати ефективні технології управління у ЗО;
- планувати роботу ЗО на навчальний рік, розробляти план перспективного розвитку НЗ;
- складати професіограму керівника НЗ.

3. Програма та структура навчальної дисципліни для:

- повного терміну денної і заочної форми навчання;

Змістовий модуль 1. Загальнотеоретичні основи законодавчої бази управління закладами освіти

Тема 1. Світові та національні тенденції управління розвитком освіти.

Сучасні проблеми розвитку світу. Основні типи держав. Передумови виникнення економіки знань. Освіта і наука в світі та українському суспільстві. Основні теоретико-методологічні підходи до творення законодавства про освіту. Конституція і Закони України про освіту.

Тема 2. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти.

Історичні витоки законодавства України про освіту. Роль і місце керівника закладу освіти в реалізації законодавства про освіту. Поняття суб'єктів господарювання, які надають послуги у сфері освіти. Функціональні обов'язки, контракти та посадові інструкції. Структура управління закладом освіти. Особливості діяльності суб'єктів господарювання, які надають послуги у сфері освіти.

Тема 3. Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України.

Сучасний стан вищої освіти в Європі і світі. Законодавство України про вищу освіту. Національна рамка кваліфікацій. Управління закладом вищої освіти (ЗВО). Професійне самовдосконалення керівника ЗВО. Шляхи модернізації та головні напрямки інноваційного розвитку вищої освіти. Законодавче забезпечення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності у ЗВО.

Тема 4. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України.

Головні напрямки розвитку вищої освіти України. Особливості нового Закону України «Про вищу освіту» 2014 року. Програма розвитку університетів наук про життя в рамках програми «Європа – 2020». Стратегічна програма розвитку НУБіП України «Голосіївська ініціатива – 2020».

Змістовий модуль 2. Законодавче забезпечення діяльності навчальних закладів.

Тема 5. Перспективи розвитку та законодавче забезпечення професійно-технічної та фахової передвищої освіти.

Законодавче забезпечення діяльності закладів професійно-технічної (професійної) освіти. Закони України «Про професійно-технічну освіту» та «Про фахову передвищу освіту». Основні напрями інноваційного розвитку професійно-технічної освіти. Керівник закладу професійно-технічної (професійної) та фахової передвищої освіти.

Тема 6. Законодавче забезпечення управління закладами загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти.

Загальна середня, дошкільна і позашкільна освіта – основа розвитку української освіти. Нова українська школа. Законодавство про загальну середню освіту, структура і завдання. Вимоги до керівника ЗО. Проблеми законодавчого забезпечення діяльності позашкільних та дошкільних ЗО. Правове регулювання діяльності інтернатних ЗО.

Тема 7. Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти.

Законодавство України, яке регулює фінансово-господарську діяльність ЗО. Правове регулювання фінансово-господарської діяльності ЗО. Нормативно-правові акти з охорони праці та організаційні засади працевохоронної роботи.

Тема 8. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності закладів освіти

Сучасні тренди розвитку вищої освіти в Європі і світі. Університет штату Айова – класичний університет Америки. Україна і Болонський процес

Змістовий модуль 3. Загальнотеоретичні основи діяльності керівника закладу освіти

Тема 9. Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти.

Історія виникнення науки управління. Сучасні вимоги до керівника (Good to Great). Закони самоуправління. Самоменеджмент, тайм-менеджмент у діяльності керівника закладу освіти. Управлінська діяльність керівника, моделі управління освітніми установами, організація праці і робочого місця. Основні організаційні форми управління закладами освіти. Критерії оцінювання управлінської діяльності керівника закладу освіти. Планування роботи закладу освіти.

Тема 10. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.

Управлінські рішення, їхня сутність, функції, вимоги до них та різновиди. Етапи прийняття управлінських рішень. Альтернативні рішення. Індивідуальний та колегіальний підхід до прийняття управлінських рішень у закладі освіти. Контроль за виконанням управлінських рішень.

Тема 11. Професійні вимоги до керівника закладу освіти.

Основні вимоги та професійно-кваліфікаційна характеристика, психограма керівника закладу освіти. Роль іміджу керівника. Стиль керівництва закладом освіти. Типологія стилів лідерства. Принципи і прийоми в діяльності керівника.

Тема 12. Етика керівника закладу освіти.

Етичні проблеми навчально-виховного процесу. Етичні стосунки в навчальному закладі. Професійна етика керівника закладу освіти. Модель професійної етики керівника. Типи та класифікація конфліктів, стилі поведінки особистості в конфлікті. Аналіз та культура розв'язання конфліктів.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	Лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Загальнотеоретичні основи законодавчої бази навчальних закладів														
Тема 1. Світові та національні тенденції управління розвитком освіти	15	9	2	2	-	-	5	11	2	2	-	-	7	
Тема 2. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти	15	10	2	2	-	-	6	8	-	-	-	-	8	
Тема 3. Вплив процесів європейської та світової інтеграції	15	10	2	2	-	-	6	11	2	2	-	-	7	

на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України													
Тема 4. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України	15	10	2	2	-	-	6	8	-	-	-	-	8
Разом за змістовим модулем 1	39		8	8	-	-	23	38	4	4	-	-	30
Змістовий модуль 2. Правове регулювання послуг у сфері освіти													
Тема 5. Перспективи розвитку та законодавче забезпечення професійно-технічної та фахової передвищої освіти	15	10	2	2	-	-	6	9	1	1	-	-	7
Тема 6. Законодавче забезпечення управління закладами загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти	15	9	2	2	-	-	5	9	1	1	-	-	7
Тема 7. Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти	15	9	2	2	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 8. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності навчальних закладів	15	8	1	1	-	-	6	8	-	-	-	-	8
Разом за змістовим модулем 2	36		7	7	-	-	22	34	2	2	-	-	30

Змістовий модуль 3. Загальнотеоретичні основи діяльності керівника закладу освіти													
Тема 9. Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти	15	11	2	2	-	-	7	12	2	2	-	-	8
Тема 10. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти	15	12	2	2	-	-	8	12	2	2	-	-	8
Тема 11. Професійні вимоги до керівника закладу освіти	15	11	2	2	-	-	7	12	2	2	-	-	8
Тема 12. Етика керівника закладу освіти	15	11	2	1	-	-	8	12	2	2	-	-	8
Разом за змістовим модулем 3	45		8	7	-	-	30	48	8	8	-	-	32
Усього годин	120		23	22	-	-	75	120	14	14	-	-	92

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Світові та національні тенденції управління розвитком освіти	2
2	Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти	2
3	Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України	2
4	Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України	2
5	Перспективи розвитку та законодавче забезпечення професійно-технічної та фахової передвищої освіти	2
6	Законодавче забезпечення управління закладами загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти	2
7	Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти	2
8	Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності навчальних закладів	1
9	Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти	2
10	Прийняття управлінських рішень у закладі освіти	2
11	Професійні вимоги до керівника закладу освіти	2
12	Етика керівника закладу освіти	1

5. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами

Перелік питань для підготовки до іспиту з дисципліни у I семестрі

1. Вплив глобальних викликів на освіту та науку в світі й українському суспільстві.
2. Значення економіки знань у контексті глобалізаційних процесів.
3. Роль освіти і науки в світі та українському суспільстві.
4. Основи творення законодавства про освіту.
5. Основні принципи освіти (відповідно до Закону України «Про освіту»).
6. Права та обов'язки учасників навчально-виховного процесу.
7. Класифікація суб'єктів господарювання, які надають послуги у сфері освіти.
8. Правове регулювання фінансово-господарської діяльності закладів освіти.
9. Особливості керівництва закладом вищої освіти.
10. Зміни, передбачені новим Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.).
11. Стратегія розумного, стійкого і всеосяжного зростання «Європа – 2020» (наукова складова «Горизонт – 2020»).
12. Напрями розвитку НУБіП України відповідно до програми «Голосіївська ініціатива – 2020».
13. Принципи інноваційної діяльності (за Й. Шумпетером).
14. Законодавче забезпечення й сучасні проблеми дошкільної освіти.
15. Законодавче забезпечення й сучасні проблеми загальної середньої освіти.
16. Законодавче забезпечення й сучасні проблеми позашкільної освіти.
17. Законодавче забезпечення й сучасні проблеми професійно-технічної освіти.
18. Законодавче забезпечення й сучасні проблеми вищої освіти.
19. Головні завдання інтернатних закладів освіти.
20. Головні напрямки розвитку дошкільної освіти.
21. Головні напрямки розвитку загальної середньої освіти.
22. Головні напрямки розвитку позашкільної освіти.
23. Головні напрямки інноваційного розвитку професійно-технічної освіти.
24. Головні напрямки інноваційного розвитку і шляхи модернізації та оновлення вищої освіти України.
25. Національна рамка кваліфікацій: мета, структура.
26. Нормативно-правові акти з охорони праці та організаційні засади працезахоронної роботи.
27. Сучасна система освіти в Європі і світі (країна на вибір студента).
28. Моделі дослідницьких університетів світу: гумбольдтська, нордична (скандинавська).
29. Критерії рейтингової оцінки університетської освіти.
30. Україна і Болонський процес.
31. Особливості нового Закону України «Про освіту».
32. Бюджетний кодекс та кошторис університету.
33. Податковий кодекс та особливості оподаткування закладів освіти.

Перелік питань для підготовки до іспиту з дисципліни у II семестрі

1. Актуальні тенденції розвитку законодавства України про освіту.

2. Система державних органів управління освітою та їх функції.
3. Законодавчий фундамент діяльності керівника закладу освіти.
4. Вивчення особистості в системі управління.
5. Організація праці і робочого місця керівника.
6. Критерії оцінювання управлінської діяльності керівника закладу освіти.
7. Сутність поняття «управлінське рішення».
8. Управлінське рішення як складова управлінського циклу.
9. Механізм розробки та впровадження управлінських рішень.
10. Етапи прийняття управлінських рішень.
11. Фактори, що впливають на прийняття управлінських рішень.
12. Моделі прийняття управлінських рішень.
13. Організація виконання управлінських рішень.
14. Професійно-кваліфікаційна характеристика керівника закладу освіти.
15. Імідж керівника закладу освіти.
16. Сутність поняття стилю керівництва.
17. Класифікація стилів управління, їх характеристика.
18. Умови формування індивідуального стилю управління керівника закладу освіти.
19. Гендерний аспект стилів керівництва у закладах освіти.
20. Професійна етика керівника закладу освіти. Аналіз та культура розв'язання конфліктів.
21. Фактори дотримання ділової етики та етикету в освітньому середовищі.

6. Методи навчання

Словесні: лекційний метод, розповідь, пояснення, бесіда, дискусія;
 практичні: метод вправ, практична робота; наочні: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.

7. Форми контролю

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю студентів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма контролю: екзамен.

8. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання студента відбувається згідно положення «Про екзамени та заліки у НУБіП України».

Оцінка національна	Оцінка ECTS	Визначення оцінки ECTS	Рейтинг студента, бали
Відмінно	A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90 – 100
Добре	B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	82-89
	C	ДОБРЕ - в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74-81

Задовільно	D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	64-73
	E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-63
Незадовільно	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку)	35-59
	F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	01-34

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни **R** дис (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи **R**_{НР} (до 70 балів): **R**_{дис} = **R**_{НР} + **R**_{АТ}.

9. Методичне забезпечення

1. Робоча програма.
2. Опорні конспекти лекцій.
3. Електронний навчальний курс «Законодавча база навчальних закладів».

10. Рекомендована література

Базова

1. Ніколаєнко С.М. Від освіти масової до освіти якісної (нова стратегія розвитку освіти України) / С.М. Ніколаєнко. К, 2011. 43 с.
2. Ніколаєнко С.М. Законодавча база управління навчальними закладами: навчальний посібник / С.М. Ніколаєнко. К, НУБіП України, 2015. 225 с.
3. Ніколаєнко С. Інноваційний розвиток профтехосвіти / С. Ніколаєнко // Професійно-технічна освіта. 2007. № 3. С. 5–7.
4. Ніколаєнко С. М. Керівник навчального закладу : навч. посіб. / С. М. Ніколаєнко. Київ, НУБіП України, 2016. 172 с.
5. Ніколаєнко С.М. Наукові дослідження в університетах – визначальний чинник зростання якості освіти / С.М. Ніколаєнко. К.: Прок-Бізнес, 2007. 176 с.
6. Ніколаєнко С.М. Освіта в інноваційному поступі суспільства / С.М. Ніколаєнко. К, Знання, 2006. 207 с.
7. Ніколаєнко С.М. Освіта і наука. Законодавчі та методологічні основи / С.М. Ніколаєнко. К, Політехніка. 2004. 279 с.
8. Ніколаєнко С. Теоретико-методологічні основи управління : монографія / С. Ніколаєнко. К, Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 419 с.
9. Ніколаєнко С.М. Якісна освіта – шлях до справедливого суспільства знань / С.М. Ніколаєнко. К, НАКККіМ, 2013. 80 с.

Допоміжна

1. Бордовская Н.В. Педагогика : учебное пособие / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. СПб, Питер, 2007. 304 с.
2. Васюк О.В. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник / О.В. Васюк. –

[3-тє вид., доп. і перероб.]. К, НАКККіМ, 2013. 352 с.

3. Гладкова В.М. Професійне самовдосконалення менеджерів вищих навчальних закладів : акмеологічні основи : монографія. К, Освіта України, 2013. 350 с.

4. Дерев'янко Б.В. Послуги у сфері освіти: правове регулювання : монографія / Б.В. Дерев'янко; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк, ПП «ВД «Кальміус», 2013. 388 с.

5. Законодавство України про освіту: збірник офіційних текстів законів станом на 22 січня 2013 р. К, «Центр учбової літератури», 2013. 274 с.

6. Копилов В.О. Когнітивні метаморфози влади / В.О. Копилов // Гуманітарний часопис. 2007. № 1. С. 43-54.

7. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В.Сухарніков; відп. ред. М.Ф. Степко. К., 2004. 24 с.

8. Ничкало Н. Ринок праці і проблеми модернізації підготовки кваліфікованих робітників / Н. Ничкало // Проф.-техн. освіта. 2004. № 1. С. 4–12.

9. Родіонова Н.М. Стан та перспективи розвитку системи професійної підготовки кваліфікованих робітників / Родіонова Н.М. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 3 (56) 2013. С. 130-137.

10. Сацик В. Сучасні моделі дослідницьких університетів: витоки, стратегії розвитку та перспективи розбудови в Україні / В. Сацик // Ідеологія і політика. 2012. № 2. С. 25-39.

11. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник / А.А. Сбруєва. [2-ге вид., стер.]. Суми : ВТД „Університетська книга”, 2005. 320 с.

12. Сергєєва Л.М. Інституції професійно-техічної освіти країн Європейського Союзу : навчальний посібник / Л.М. Сергєєва. К, Арт Економі, 2012. 120 с.

13. Сергєєва Л.М. Якісна професійно-техічна освіта – соціально вразливій молоді: навчально-методичний посібник / Л.М. Сергєєва, Н.З. Софій. К, Арт Економі, 2012. 168 с.

14. Татарінов І. Є. Світова практика формування рейтингів університетів: визначення найбільш об'єктивних критеріїв та індикаторів оцінювання / І. Є. Татарінов, О. В. Герасимов // Український соціум. 2013. № 1(44). С. 100-116.

11. Інформаційні ресурси

1. Боголіб Т.М. Розвиток інноваційної економіки і елітна освіта / Т.М. Боголіб. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dissertlib.com/left_menu%20папка/rozvitok.php

2. Бюджетний кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

3. Глобальні проблеми і виклики ХХІ століття в кн. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності (2005) : [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://library.if.ua/book/121/8047.html>

4. Гребнев Л.С. Россия в Болонском процессе: середина большого пути? / Л.С. Гребнев. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://www.tsure.ru/oleg/vao/part1/Grebnev.doc>

5. «Європа 2020»: нова стратегія розвитку. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://fra.org.ua/uk/an/analitika/publikatsiyi/ievropa-2020-nova-strategiehii-rozvitku>

6. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

7. Закон України «Про дошкільну освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

8. Закон України «Про загальну середню освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

9. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

10. Закон України «Про позашкільну освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>

11. Закон України «Про професійно-технічну освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>

12. Історія сучасного світу. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.history.vn.ua/book/suchasnogo/4.html>

13. Луговий В. І. Національна рамка кваліфікацій, які пов'язані з вищою освітою : стан і труднощі розроблення в Україні [Електронний ресурс] / В. І. Луговий // Режим доступу : <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/219-nacionalna-ramka-kvalifikacij.html>

14. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

15. Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0969-01>

16. Постанова «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій». [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>

17. Програма розвитку Національного університету біоресурсів і природокористування України на 2015-2020 роки «Голосіївська ініціатива 2020». – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://nubip.edu.ua/node/3980>

18. Рейтинг МОН – 2013. Національна система рейтингового оцінювання вищих навчальних закладів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.mon.gov.ua/img/zstored/files/Рейтинг_МОН_2013.doc

19. Стояненко І.В. Формування економіки знань як реальність та необхідність сьогодення / І. В. Стояненко // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1230>